

بسم الله الرحمن الرحيم

بررسی تعارض قراردادهای بیمه ای غربی با ضمانتهای واجب النفقه و عاقله ای و جریره ای اسلامی

شاخه پژوهشی گروه طلبگی تا اجتهاد

مدرسه علمیه مبارکه معصومیه قم - بهار ۱۳۹۹

چکیده:

از دیرباز در شرع مقدس سازوکارهایی برای جبران خسارات ناخواسته طراحی و کارگذاری شده است. همچنین در سالهای اخیر در دنیای غرب قراردادهای جدیدی با نام بیمه شکل گرفته است. یکی از پرسشهای پرتکرار در میان فقهای شیعه و متشرعین مشروعیت این قراردادهاست. این مقاله در پی آن است که با یک کار تطبیقی امکان مشروعیت قراردادهای بیمه را در بوته آزمایش قرار دهد. به نظر می رسد علاوه بر تضعیف سازوکارهای بیمه ای اسلامی مانند نظام حمایتی - کنترلی ضمان عاقله ارحامی و ارتباط حمایتی - کنترلی افراد واجب النفقه، با توجه به منجر شدن بیمه با طبقه بندی اقتصادی جامعه و نبود موضع برابر در بین بیمه گر و بیمه گذار، این قراردادها از شرایط لازم برای فراگیری در جامعه اسلامی برخوردار نیستند و تنها در برخی مصادیق خاص مانند بیمه های تکافلی بین شرکتها با لحاظ عدم ایجاد زنجیره های غیرولایی و ضدولایی می توان این قراردادها را قبول نمود. البته در مورد شکل همگانی و اجتماعی بیمه توسط حکومتها، تامین اجتماعی ولایی سازوکاری است که در اسلام پیش بینی شده است و برای افراد از کار افتاده، مساکین و فقرا، علاوه بر انفاقات عامه، آورده های متعددی از بیت المال و زکات و خمس و ... نیز پیش بینی شده است و لذا نیازی به سازوکار موازی نیست.

کلمات کلیدی: بیمه، ضمان، جریره، عاقله، مقایسه تطبیقی، مشروعیت

مقدمه:

مسئله بیمه یکی از مسائل نوپدید است که بحث فقهی فراوانی پیرامون آن رخ داده است اما هنوز در این مسئله جای کار وجود دارد و مسئله حل شده نیست. با توجه به حیثیت حقوقی مسئله، اختلاف نظر فقهی می تواند منجر به سستی و بی ثباتی قوانین شود که با توجه به اهمیت مسئله ضررات مهلکی برای اقتصاد کشور در بر خواهد داشت. لذا لازم است به صورت جدی و جامع الاطراف به قضیه بیمه پرداخته شود و یک بحث عمیق و عریقی در اطراف آن با لحاظ انواع مختلف بیمه انجام شود و صرفا به یک بحث بسیط و توجیهی اکتفا نشود. باید فقها شانه زیر بار مسئولیت علمی این قضیه دهند و حق و باطل را در مسئله از طریق استناد به قرآن و روایات پیدا نمایند.

واژه شناسی و اصطلاح شناسی:

بیمه: از ترکیب یای نسبت با واژه ی بیم به معنی ترس و هراس ساخته شده است و به معنی منسوب به بیم است کما اینکه زرده ی تخم مرغ منسوب به زردی و نرمه ی گوش منسوب به نرمی است و اسامی آنها بر اساس همین انتساب ساخته شده است.

تامین: در زبان عربی معادل تامین برای بیمه قرار داده شده است و به معنی امنیت بخشی است که در انتخاب آن بر خلاف زبان فارسی طرف دیگر قضیه یعنی امنیت بخشی ناشی از بیمه لحاظ شده است.

در زبان انگلیسی معادل بیمه دو واژه ی insurance و assurance قرار دارد.

ضمان جريره : قرار دادی است میان دو نفر که در صورت جنایت خطایی هر یک از طرفین طرف دیگر از او پشتیبانی مالی می نماید.^۱

ضمان عاقله: تامین ديه جنایت خطایی توسط برخی ارث بران از خاٹی.^۲

پیشینه پژوهش:

در زمینه ی نگاه فقهی به مسئله ی بیمه ده ها کتاب، مقاله و پایان نامه نوشته شده است که با توجه به زیاد شدن حجم مقاله از ذکر آنها خودداری می شود. ولی از باب اختصار می توان به کتاب مسئله ربا به ضمیمه بانک و بیمه شهید مطهری، الشرکة و التامین فی شریعة الاسلامیة الغرا نوشته آیت الله سبحانی، عقد التامین فی الفقه الاسلامی نوشته خلیل رضا المنصوری، التامین الاجتماعی فی ضوء الشریعة الاسلامیة تألیف عبداللطیف محمود آل محمود، التامین الاسلامی، التكافلی او التعاونی تألیف عبدالستار ابو غره، بیمه از دیدگاه

^۱ ضامن الجریره: هو الذی تعاقد مع شخص آخر علی أن یعقله و یرثه و معنی یعقله کما سبق أنه یضمن جریرته فیدفع الدیات المستحقة علیه إن وجد ما یوجبها من قتل أو جرح و یكون له بإزاء ذلك أن یكون وارثا للمضمون إذا لم یکن له قرابة و لا معتق فیکون هو الطبقة الخامسة من الورثة. ما وراء الفقه، ج ۸، ص: ۵۰۸، شهید سید محمد صدر، دار الأضواء للطباعة و النشر و التوزیع ۱۴۲۰ هـ ق، چاپ اول، بیروت- لبنان

^۲ دية الخطأ علی العاقله ... و العاقله کل عصبه خرجت عن الوالدين و المولودین، و هم الاخوة و أبنائهم إذا كانوا من جهة أب و أم أو من جهة أب، و الأعمام و أبنائهم، و أعمام الأب و أبنائهم و الموالی. و به قال الشافعی و جماعة أهل العلم. الخلاف، شیخ طوسی رحمه الله ج ۵، ص: ۲۷۷ [مقدار ما یحمله کل واحد من العاقله] قال الشافعی: لا یحمل علی کل واحد من العاقله أكثر من نصف دینار إن کان موسرا، و ربع دینار إن کان معسرا، و یؤخذ الأقرب فالأقرب، و كلما أخذت من الأقرب و فضل من الدية شيء أخذت من الذی یلیه علی ترتیب المیراث، فاذا لم یبق أحد من العاقله و بقى من الدية شيء كانت فی بیت المال. و عندنا أنها یؤخذ جمیعها منهم، و یؤخذ منهم علی قدر أحوالهم، و ما لا یجحف ببعضهم و یستوی القریب و البعید فی ذلك. دلیلنا: أن الأخبار عامه فی أن الدية علی العاقله، فمن نقلها أو بعضها الی بیت المال أو قدم بعضها علی بعض، أو قدر معینا فعلیه الدلالة. الخلاف، ج ۵، ص: ۲۷۹

شریع اسلام نوشته سالم افسری، بررسی فقهی قراردادهای بیمه نوشته امید جمالیان، بررسی فقهی عقد بیمه نوشته احمد جمالزاده، بررسی فقهی عقد بیمه نوشته ناصر نیکخو ابهری، الگوهای تامین اجتماعی از دیدگاه اسلام و غرب نوشته دکتر سید رضا حسنی اشاره کرد.

در ابتدا نگاهی ریشه شناختی به عللی که موجب احساس نیاز به بیمه می شود می اندازیم. مهمترین عاملی که انگیزه ی روی آوردن به بیمه می شود مسئله خوف از نقصان و تلف و ضرر است.

نگاه قرآنی و روایی به مسئله خوف نقصان و ضرر:

مسئله خشیت کساد تجارت، از دیرباز مد نظر تجار بوده است و در قرآن کریم نیز مورد عنایت قرار گرفته است:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ (التوبة ۲۴)

گاهی این خشیت از کساد بازار افراد را به سمت زد و بند با اغنیاء و قرار دادن خود تحت ولایت طواغیت می کشاند.

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُضْبِحُوا عَلَى مَا أَسْرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ (المائدة ۵۲)

همچنین خوف و نگران از تلف جان و کسب و کار و اولاد نیز همواره دامن گیر بشر بوده است، اما در منظومه معارف الهی این نقص اموال و ثمرات کارکردهای ویژه ای دارد: وارد کردن نقص به اموال و ثمرات از نعمات الهی برای تقویت روحیه صبر در افراد و تذکر بخشی است:

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ (البقرة ۱۵۵)

وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ (الأعراف ۱۳۰)

همچنین یادآوری خدای متعال و روی آوردن به سمت تضرع برای شکسته شدن کبر و نخوت بشری از دیگر کارکردهای ضررها، نقصان ها و خوف هاست...

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُم بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ (الأنعام ۴۲)

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضُرَّعُونَ (الأعراف ۹۴)

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (السجدة ۲۱)

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (الروم ۴۱)

قرار گرفتن در معرض شدائد سخت خود از زمینه های مهم فرج و نصرت الهی و عنایات خاص و ویژه ی حضرت حق تعالی است:

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْنَدَهُمْ مِنَ النَّاسِ تَهْوَى إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ (إبراهيم ٣٧)

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخِلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْمُ الْبَاسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَزُلْزَلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ (البقرة ٢١٤)

از حضرات معصومین نقل شده است:

فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ بِالصَّبْرِ مَعَ الْيَقِينِ فَافْعَلْ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَاصْبِرْ فَإِنَّ فِي الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكَرَّرَ خَيْرًا كَثِيرًا وَاعْلَمْ أَنَّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ وَ أَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْكُرْبِ وَ أَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا.^٣

عِنْدَ تَنَاهِي الشَّدَّةِ تَكُونُ الْفُرْجَةُ وَعِنْدَ تَضَايُقِ حَلَقِ الْبَلَاءِ يَكُونُ الرَّخَاءُ.^٤

هنگام اوج گرفتن سختی‌ها، گشایش فرا می‌رسد و هنگام تنگ شدن حلقه‌های بلا، دوران آسایش فرا می‌رسد.

عِنْدَ انْسِدَادِ الْفُرَجِ تَبْدُو مَطَالِعُ الْفَرَجِ.^٥

چون همه روزنه‌ها بسته شود، نشانه‌های گشایش، نمودار گردد.

^٣ من لا يحضره الفقيه، ج ٤، ص: ٤١٣

^٤ نهج البلاغة، حکمت ٣٥١.

^٥ غرر الحکم، ح ١٧٦٨؛ عیون الحکم والمواعظ، ص ٣٣٧.

أَضِيقُ مَا يَكُونُ الْحَرْجُ، أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْفَرَجُ.^٦

شدیدترین زمان سختی‌ها، نزدیک‌ترین زمان فرج است.

أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْفَرَجُ عِنْدَ تَضَاقُكِ الْأُمُورِ.^٧

نزدیک‌ترین زمان به گشایش، هنگامی است که کارها، تنگ آید.

إِذَا ضِيفَ الْبَلَاءُ إِلَى الْبَلَاءِ كَانَ مِنَ الْبَلَاءِ عَافِيَةً.^٨

هر گاه بلا به بلا اضافه شود، مایه عافیت از بلاست.

أَضِيقُ الْأَمْرَ أَذْنَاهُ مِنَ الْفَرَجِ.^٩

تنگ‌ترین کار، نزدیک‌ترین آن به فرج است.

عند فناء الصبر يأتي الفرج¹⁰

هنگام به پایان رسیدن صبر فرج می آید.

فَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ إِنَّمَا يَجِيءُ الْفَرَجُ عَلَى الْيَأْسِ.^{١١}

^٦ غرر الحكم، ح ١٧٦٦؛ عيون الحكم والمواعظ، ص ١١٩.

^٧ غرر الحكم، ح ١٧٦٧.

^٨ تحف العقول، ص ٣٥٧؛ بحار الأنوار، ج ٦٧، ص ٢٤٠، ح ٦٧.

^٩ عوالمی اللآلی، ج ١، ص ٢٩١، ح ١٦١؛ بحار الأنوار، ج ٧٧، ص ١٦٦.

¹⁰ إرشاد القلوب، ج ١، ص ١٥٠؛ وسائل الشيعة، ج ١٥، ص ٢٦٤.

^{١١} دانشنامه امام مهدی «عجل الله فرجه» بر پایه قرآن، حدیث و تاریخ، ج ٥، ص: ٣٧٦

پس بر شما باد به شکیبایی ورزیدن، زیرا همانا فرج در هنگام ناامیدی از همه ی اسباب طبیعی حاصل می شود.

امروزه هر چه شرکتهای بیمه موارد بیشتری را مورد پوشش قرار می دهند بلایای جدید و پیش بینی نشده ای اتفاق می افتد که افراد باز هم مورد نقصان مالی و جانی قرار گیرند. از طرفی گاهی بلایا به قدری گسترده و همه گیر می شود که دیگر هیچ بشری از آن مصون نمی ماند تا چه اینکه بخواهد دیگران را ضمانت بیمه ای دهد مانند زلزله ها و سیل ها و بیمارهای همه گیر...

در مصباح الشریعه آمده است:

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي قِصَّةِ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ وَ خَضِرٍ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَ كَيْفَ تَصَبَّرَ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا فَمَنْ صَبَرَ كُرْهًا وَ لَمْ يَشْكُ إِلَى الْخَلْقِ وَ لَمْ يَجْزَعْ بِهَتِكِ سِتْرِهِ فَهُوَ مِنَ الْعَامِّ وَ نَصِيْبُهُ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ بَشَّرَ الصَّابِرِينَ أَيْ بِالْجَنَّةِ وَ الْمَغْفِرَةِ وَ مَنْ اسْتَقْبَلَ الْبَلَاءَ بِالرُّحْبِ وَ صَبَرَ عَلَى سَكِينَةٍ وَ وَقَّارٍ فَهُوَ مِنَ الْخَاصِّ وَ نَصِيْبُهُ مَا قَالَ تَعَالَى إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ¹²

اصولا خوف یکی از مهمترین وسیله های ابتلا و امتحان الهی است:

أَشِحَّةٌ عَلَيْكُمْ فَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِاللِّسَانِ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَ كَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا (الأحزاب ۱۹)

و تنها خوفی که باید در دل مومنین باشد خوف الهی است:

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ (الزمر ۳۶)

و تنها خداست که می تواند ایمنی بخش از خوف باشد:

الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ (قریش ۴)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (البقرة ۶۲)

بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (البقرة ۱۱۲)

همچنین بحث نگرانی برای اولاد نیز در قرآن مورد اشاره قرار گرفته است.

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا (النساء ۹)

یکی از مهمترین ابزارهایی که شیطان برای تامین مقاصد خود از آن استفاده نموده است همین خوف و هراس انسان از بلایا بوده است. در تاریخ آمده است که یکی از علل قربانی نمودن برای بت ها، بیمه نمودن فرزندان و اموال در برابر بلایا بوده است.

سنتهای الهی و سنت های بشری و روش های انحراف بشری ثابت است. قوم ثمود برای فرار از بلایای آسمانی که گریبان گیر اقوام پیشین آنها شده بود در دل کوه برای خود

خانه - غارهایی می تراشیدند و شهرهایی در دل کوه می ساختند. امروزه نیز برخی کشورهای غربی، بانکهای اطلاعاتی و ژنتیکی خود را در میان کوه ها و حتی قطب جنوب قرار داده‌اند.

نقاط قوت و برکات نظام بیمه:

۱. ایجاد امنیت خاطر برای بیمه شوندگان و افزایش آرامش روانی جامعه
۲. پایین آوردن ریسک ضرر و تشویق سرمایه گذاران به سرمایه گذاری
۳. کمک به آسیب دیدگان حوادث و بیماری ها در تامین هزینه درمان
۴. کمک به از کارافتادگان و بازنشستگان در تامین زندگی در دوران کهن سالی
۵. فریادرسی ورشکستگان اقتصادی در شرایط ورشکستگی
۶. جبران خسارات کشاورزان و دامداران در سالهای کم محصولی و کم درآمدی
۷. آسودگی خاطر افراد دارای مشاغل پرخطر و تشویق افراد برای تامین نیاز جامعه به این مشاغل

انتقادات و اشکالات به بیمه:

فقههای بزرگوار به مسئله بیمه اشکالات فقهی متعددی وارد نموده اند که برخی بزرگان دیگر نیز به این اشکالات پاسخ داده اند. مختصر این اشکالات و پاسخ ها چنین است:

۱: غری بودن بیمه

در بیمه ضمان مجهول وجود دارد و عوض و معوض دقیقاً مشخص نیست و لذا برخی به غرری بودن قرار داد بیمه حکم داده اند. پاسخ داده شده این است که خود تعهد بیمه گر برای تامین در شرایط خاص معوضی است که در برابر حق بیمه اعطا می شود و گرچه مقداری که این تعهد موجب پرداخت آن از طرف بیمه گر می شود مشخص نیست ولی اصل تعهد کاملاً مشخص و تعیین شده است.

۲: اکل مال به باطل بودن بیمه

برخی گفته اند بیمه اکل مال به باطل است و سودی به حال جامعه ندارد که پاسخ آن است که بیمه امنیت و آرامش روانی و برکاتی ایجاد می کند که گفته شد.

۳: سفهی بودن بیمه

بیمه کردن دیگران و قرار دادن خود در معرض این ضرر بزرگ، در مقابل گرفتن حق بیمه اندک سفیهانه است و لذا این عقد باطل است. پاسخی که داده شده است این است که در مقیاس یک نفر شاید سفیهانه به نظر برسد ولی در تعداد بالای بیمه شوندگان عقلانی است و ضمن این که عنوان عقد سفیهانه در فقه وجود ندارد بلکه عقد با سفیه است که روی آن بحث شده است.

۴: قمار بودن بیمه

با توجه به نامشخص بودن سود و زیاده در قرار داد بیمه برای طرفین بیمه به قمار شباهت دارد و لذا باطل است. پاسخ آن است که قمار هیچ سود و منفعت و ارزش افزوده مطلوبی ندارد ولی بیمه دارای ارزش افزوده مطلوب، افزایش امنیت خاطر برای بیمه شونده و

درآمد برای بیمه کننده است و با افزایش تعداد بیمه شونده و رصد آمار بیماری و تصادف و آتش سوزی در جامعه هدف، بیمه کننده ها هم سود نرمال و معمول خود را پیش بینی می کنند و بر اساس آن اقدام به بیمه می کنند.

۵: ربوی بودن بیمه

در بیمه با پرداخت مبلغ کم حق بیمه، در صورت حادثه مبلغ زیادی نصیب بیمه شونده می شود و این معاوضه ی پول با پول و رباست. پاسخ آن است که ربای حرام ربایی است که بازپس گیری مقدار بیشتر در قرارداد شرط شده و تضمین شده باشد و در بیمه چنین نیست.

در هر حال این اشکالات اولاً بر همه ی اقسام بیمه وارد نمی شوند و ثانیاً می توان با تغییراتی در قرارداد آنها را مرتفع نمود. لذا فقها به آنها پاسخ داده اند.^{۱۳}

اشکالات دیگری نیز وجود دارد که خیلی مناسب طرح نیستند. شهید بزرگوار مرتضی مطهری به بیمه ی عمر اشکال طلب مرگ برای مسلمین را وارد فرموده اند یعنی در بیمه ی عمری که توسط غیر میت انجام می شود و به بیمه گذار در صورت وفات موضوع بیمه، پولی پرداخت می شود همانند شغل کفن فروشی که مرگ مسلمین مطلوبیت پیدا می کنند کراهت و اشکال وجود دارد.^{۱۴}

^{۱۳} مجله فقہ اهل البيت عليهم السلام (بالعربیة)، ج ۱۷، ص: ۶۸

^{۱۴} مسئله ربا به ضمیمه بانک و بیمه ص ۳۰۷

اگر کسی اشکال کند که بیمه موجب تضعیف روحیه توکل افراد است پاسخ آن است که اگر وجود پشتیبان مالی توکل را ضعیف می کرد اسلام واجب النفقه شدن و ضمان عاقله و جریره را نیز تشریع نمی فرمود و این علل در طول هم هستند و مستقلا این پشتیبان ها قدرت هیچ گونه پشتیبانی ندارند.

علاوه بر بسیاری از علمای اهل سنت^{۱۵} در میان فقهای شیعه از میرزای قمی رحمه الله، سید محمد کاظم یزدی رحمه الله و آیت الله بهجت رحمه الله نیز از طرفداران عدم مشروعیت بیمه یاد شده است.^{۱۶} آیت الله سید محمد خامنه ای نیز تمام بیمه های تجاری را باطل دانسته است.^{۱۷}

اشکالات جدید:

اما دو اشکال جدیدی که به موضوع بیمه وارد است و در بین اشکالات رایج فقهای شیعه دیده نمی شود در ادامه تقدیم می گردد.

۱: نبود موضع برابر

در ضمان عاقله و ضمان جریره که دو سازوکار پشتیبانی اقتصادی اسلامی در موارد خسارات پیش بینی نشده هستند موضع برابر و متقابل وجود دارد. یعنی هر دو طرف با شرایط مشابه اگر مشکلی برایشان پیش بیاید طرف دیگر در جبران خسارت وظیفه پیدا می کند. نکته ی مهم این است که در بیمه ی مرسوم شرایط برابر و مساوی وجود ندارد.

^{۱۵} ص ۹۶ تا ۱۰۵ بیمه از دیدگاه شریعت اسلام، سالم افسری، نشر کردستان، ۱۳۹۰ چاپ اول، سنج

^{۱۶} ص ۴۶، احکام بیمه و تامین اجتماعی، مرتضی دایی چینی، نشر معروف، ۱۳۹۵ ه. ش. چاپ اول، قم

^{۱۷} پیشین بیمه از دیدگاه شریعت اسلام ص ۱۰۵، به نقل بیمه در حقوق اسلام سید محمد خامنه ای ص ۱۳۹

در بیمه های تکافلی و تعاونی که به بیمه اسلامی مشهور شده اند این تقیصه به نحوی جبران شده است که در ادامه در مورد آن مطالبی ارائه می گردد.

۲: تضعیف سازوکارهای پشتیبانی اقتصادی اسلامی

یکی دیگر از اشکالاتی که به بیمه های مرسوم وارد است این است که با فراگیر شدن این بیمه ها سازوکارهای حمایتی و پشتیبانی اقتصادی اسلامی تضعیف می شوند. یعنی مثلاً در اسلام افرادی به عنوان واجب النفقه های در شرایط فقر پیش بینی شده اند که اگر شخص خود از پس تامین مالی خویش برنیاید واجب النفقه ی نزدیکان می شود و همین موجب احساس پشتیبانی شدن توسط ارحام و نزدیک شدن و مستحکم شدن ارتباط ارحامی می شود. در قرآن کریم قطع رحم لعن الهی نامیده شده است و اتقاء ارحام و پشتیبانی حفاظت از آنها مورد امر الهی قرار گرفته است:

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ (۲۲) أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ (محمد ۲۳)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا (النساء ۱)

دلایل ذکر شده برای مشروعیت بیمه:

۱. شمول اطلاق اوفوا بالعقود برای بیمه

۲. تجارة عن تراضی بودن بیمه

۳. شمول بیمه ذیل المسلمون عند شروطهم

۴. شبیه سازی بیمه با یکی از عقود شرعی:

یکی از راه هایی که برای مشروع کردن عقود استفاده می شود و تحت عنوان حيله های شرعی از آن یاد می شود تغییر عنوان و افزودن و کاستن برخی موارد، برای بردن عقد ذیل تعریف یکی از عقود شرعی است. در مورد بیمه نیز برخی گفته اند بیمه همان هبه ی معوضه ی مشروطه است^{۱۸} و حال آن که تفاوت ماهوی زیادی بین بیمه و هبه وجود دارد.

موارد دیگری که گفته شده صلح به شرط تحمل خسارت^{۱۹} و ضمان عقدی^{۲۰} است که باز هم تفاوت ماهوی وجود دارد.

جالب آن است که وقتی گفته می شود بیمه شبیه قمار است مدافعین بیمه می گویند تفاوت ماهوی وجود دارد ولی اینجا که بحث شبیه سازی بیمه با عقود می رسد تفاوت ماهوی بی اهمیت می شود.

به هر حال نیازی به این همه زحمت برای تصحیح بیمه نبود بلکه صرف اینکه تراضی وجود دارد و منفعتی نصیب هر کدام می شود همین برای عقلای عالم کافی بوده است و این قرارداد فراگیر شده است. اما سوال اینجاست که آیا این قرارداد بهترین نوع قرارداد

^{۱۸} مقاله تامین آیت الله سید محسن خرازی، مجله فقه أهل البيت عليهم السلام (بالعربیة)، ج ۱۸، ص: ۳۶

^{۱۹} همان، ص: ۳۹

^{۲۰} همان، ص: ۴۱

برای جبران خسارات احتمالی است یا نه اسلام قراردادها و سازوکارهای بهتری برای این قضیه قرار داده است یعنی بحث بر سر شرعیت عقد بیمه نیست بلکه اصل دعوا بر سر این است که آیا بیمه بهترین سازوکار برای تامین امنیت اقتصادی در جامعه است؟ در واقع دو قطبی حقیقی میان مشروعیت و عدم مشروعیت بیمه نیست بلکه میان بهترین سازوکار برای ایجاد امنیت اقتصادی و سلامتی برای افراد جامعه بودن آن است.

طرح های جایگزین بیمه ی کنونی:

طرح بیمه تکافلی و تعاونی:

یکی از طرح های جایگزین طرح بیمه تکافلی است. یکی از پژوهشگران این زمینه می نویسد:

مسلمانان باید گام های ضروری برای حداقل سازی زیان های ناشی از رویدادهای نامساعد بردارند، که یکی از تلاش ها بیمه اسلامی است. بنابر عقیده فقهای اسلامی، بیمه ی مرسوم با شریعت سازگار نیست. در حالی که یک صنعت بیمه سازگار با شریعت در حال ظهور است، در حال حاضر در کشورهای مسلمان، مفاهیم مختلفی از خدمات بیمه اسلامی وجود دارد. مفهومی که بیشترین مقبولیت را دارد، تکافل است که شکلی از پوشش بیمه ای بر پایه کمک متقابل و توزیع مشترک ریسک است. در سال ۲۰۰۷ تخمین زده می شود که در حدود ۵ درصد یا ۱/۷ میلیارد از حق بیمه، مربوط به تکافل بوده است. رشد بیمه تکافل انتظار میرود طی دو دهه ی آینده در راستای توسعه ی سریع نظام سرمایه گذاری اسلامی و بانکداری، افزایش یابد. در این تحقیق با توجه به تحلیل فقهی ارائه شده به نظر می رسد که تکافل علاوه بر اینکه اهداف شرکت های بیمه را تأمین

می‌کند، با توجه به بهره‌مندی تکافل‌شوندگان در مازاد حاصله، با مبانی اسلام و عدالت در شهر سازگار تر است.^{۲۱}

درمورد سازوکار بیمه تکافلی چنین آمده است:

در تکافل بیمه‌گذار سهم خود را در شرکت سپرده‌گذاری می‌کند که به دو حساب کاملاً مجزا تقسیم شده است. سهم عمده سپرده به سرمایه‌گذاری رفته و مابقی آن به صندوق دیگری به عنوان هبه یا تبرع واریز می‌شود. شرکت وجوه موجود را در فرصتهای مختلف و فعالیت‌های مجاز اسلامی سرمایه‌گذاری کرده و سود را میان بیمه‌گذاران تقسیم می‌کند. در مواقعی که حادثه‌ای اتفاق می‌افتد که تحت حمایت شرکت‌های بیمه باشد. کل میزان ادعا شده از صندوق تبرع پرداخت می‌شود و در صورت عدم کفایت از سهم حساب سرمایه‌گذاری وی و در نهایت از حساب سرمایه‌گذاری و به صورت قرض الحسنه به وی اعطا می‌گردد.^{۲۲}

آیت الله خرازی درباره بیمه تعاونی می‌نویسد:

العاشر من انواع التأمین: التأمین التعاونی و قد یسمی بالتأمین التبادلی أو التقابلی أيضاً؛ و هو أن تقوم جماعة بإنشاء شركة تعاونیة للتأمین، یجمع کلّ عضو فیها بین صفة المؤمن و المستأمن، و یدفع کلّ مشترک مبلغاً کلّ عام أو نصف سنة أو شهر، قد یختلف من عام إلى آخر تبعاً لحاجة الشركة إلى الأموال التي تلزم لتعویض الخطر طول العام. و لا یسعی أي شریک من الشركاء جرّ مغنم من اشتراكه؛ لأنّ مقصد الجميع هو تعویض الخسارة التي تلحق بأی منهم دون نظر إلى مكسب مادی.^{۲۳}

رامین رشیدی در مقاله‌ای درباره تاریخچه بیمه تکافلی می‌نویسد:

^{۲۱} مقاله بررسی بیمه اسلامی، سازوکار و آثار بیمه‌ی تکافل اسلامی در شهر، شهاب‌متین، محمد طاهر احمدی شادمهری، مهدی قائمی اصل

^{۲۲} بررسی مشروعیت نظام تکافلی در مقایسه با نظام بیمه‌ای مرسوم، نوشته احمد ناطق گلستان و رضا عباسپور، فصل نامه

تخصصی فقه و تاریخ تمدن، سال هشتم، شماره ۳۱ بهار ۹۱ ص ۲۰۶ و ۲۰۷

^{۲۳} مقاله تأمین آیت الله سید محسن خرازی، مجله فقه أهل البيت علیهم السلام (بالعربیة)، ج ۱۷، ص: ۴۵

تکافل در شکل نوین آن کمی بیش از سه دهه قدمت دارد. اولین شرکت تکافلی در سال ۱۹۷۹ در سودان شروع به فعالیت نمود. اما مالزی اولین کشوری بود که در سال ۱۹۸۴ قانون تکافل را تصویب کرد و اولین شرکت تکافلی خود را نیز در همان سال تاسیس کرد. قانون تکافل مالزی، تکافل را به عنوان طرحی بر پایه برادری، اتحاد و کمک مالی متقابل مشارکت کنندگان به هنگام نیاز که در آن مشارکت کنندگان نسبت به این امر توافق دارند تعریف می کند. در دهه ی هشتاد قرن بیستم چندین شرکت بیمه اسلامی (تکافلی) در عربستان، بحرین، امارات متحده عربی، باهاماس، ژنو و لوکزامبورگ تاسیس شد.^{۲۴}

گرچه طرح بیمه تکافلی با توجه به قرار گرفتن بیمه گذاران در موضع مشترک بهتر از بیمه ی مرسوم است ولی کماکان برخی ایرادات به آن وارد است. از جمله اینکه موجب تضعیف سازوکارهای حمایتی پیش بینی شده در فقه اسلامی می شود و نظام پشتیبانی ارحامی و حکومتی با این بیمه تضعیف می شوند. از طرفی اگر مراقبت نشود بیمه تکافلی می تواند به ظهور شبکه های زنجیره ای به هم پیوسته ی قدرتمندی شود که پیروی اهداف باطل بوده و تهدیدی برای حکومت اسلامی واقع شوند. همان گونه که تعاون بر و تقوی مطلوب است تعاون بر اثم و عدوان نیز می تواند شرور مضاعفی را به جامعه تحمیل نماید. بیمه ی حکومتی و امام محور و بیمه ارحامی پیش بینی شده در اسلام بی خطر ترین نوع بیمه هستند.

تفاوت نگاه خرد و کلان به مسئله:

یکی از مسائلی که متاسفانه در برخی پژوهش های فقهی به آن توجه نشده است تفاوت نگاه خرد و کلان به مسائل است. در برخی موارد دیده می شد که مجتهدی بدون لحاظ

^{۲۴} مجله تازه های جهان بیمه، شماره ۱۵۴، مقاله ی بررسی وضعیت تکافل در کشور مصر نوشته رامین رشیدی، ص ۴۳ و ۴۴

نظام کلان اقتصادی در غرب و جایگاه بانک در آن صرفاً به این عنوان که چون کار بانک شبیه همان کار صرافی‌ها و صندوق خانه‌های امانات قدیم است و برای انتقال وجوهای و حفاظت از آنها تاسیس شده است لذا کلیت بانک مشروع است و صرفاً باید در عقود و قراردادها لحاظ مسائل شرعی شود. و حال آنکه بانک اصولاً برای چنین اهدافی تاسیس نشده است و حتی اگر تاسیس اولیه و بدوی آن برای همین اهداف بوده باشد الان کارکرد بانک متورم کردن سرمایه‌های بانک‌داران و سرمایه‌گذاران کلان بانک‌هاست که به تعبیر قرآن کریم همان ایجاد حلقه‌هایی برای چرخش ثروت در میان کلان سرمایه‌داران است.

مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ
وَأَبْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ
عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (الحشر ۷)

طبق این آیه حکمت قرار دادن فیء و اموال کلان جامعه در دست اولیای الهی این است که سرمایه‌های کلان در دست ثروت‌مندان و کلان سرمایه‌داران قرار نگیرد تا آنان از این ابزار برای استعمار و استحمار و استثمار خلق بهره‌جویی نمایند.

یقیناً هر کسی توان تاسیس شرکتهای بیمه‌ای را ندارد و این قابلیت تنها در بخش اغنیای جامعه است و لذا بیمه شدن ضعیفاً توسط اغنیا خود می‌تواند زمینه‌ساز شرور زیادی شود و به برپایی جامعه طبقاتی کمک خواهد کرد.

از زمان آزاد شدن تاسیس بانک برای بخش خصوصی، طبق قانون فعلی بانک مرکزی کشور، تنها کسانی می توانند بانک تاسیس کنند که حداقل ۱۵۰۰ میلیارد^{۲۵} پول داشته باشند و خود جزو کلان سرمایه داران باشند.

در مسئله ی بیمه نیز در نگاه خرد و جزء نگرانه یک کار عاقلانه برای جلوگیری از ضرر محتمل به نظر می رسد که عقلای عالم آن را قبول کرده اند ولی وقتی با دقت و از منظر کلان به مسئله نگاه می شود ملاحظه می شود که بیمه تنها ابزاری برای حراست از کلان سرمایه های سرمایه داران از طریق خرده آورده های بیمه گزاران است. لذا می بینیم که حتی اگر خود شرکتهای بیمه ای برای منفعت جویی تاسیس نشده باشند لا اقل مشتریان اصلی آنها کلان سرمایه دارانی هستند که برای امنیت اقتصادی خود از شرکتهای بیمه ای استفاده می کنند. در هر حال منظور آن است که باید در مسائل نوپدید اعماق مسائل و نگاه منظومه ای و کلان قضا یا دیده شود و این طور نباشد که یک فقیه صرفا به اصلاح ژنتیک از منظر حجیم کردن میوه نگاه کند که یک مزیت مطلوب است ولی شرکت های تراریخته اسرائیلی از اصلاح ژنتیک به دنبال عقیم سازی و ایجاد تغییران ژنتیکی در کشورهای دیگر باشند. باید سر صحنه و در میدان با توجه به ریشه های مسئله به آنها نگاه کرد. درباره آیت الله بروجردی رحمه الله نقل شده است:

^{۲۵} رقم از قدیم در ذهن نگارنده مانده است و ممکن است دقیق نباشد یا تغییر کرده باشد. در هر حال از باب مثال است.

قال في عرض حديثه عمّا جرى على الحركة الدستورية المعروفة بالمشروطة التي قام بها استاذہ
الآخوند الخراسانی: لقد تعلّمت من تلك القضايا أن لا أتدخل إطلاقاً في ما لا علم لي بمنشئه أو
ما أجهل مصيره^{۲۶}

بله فقيه حق ندارد کارکردهای مثبت بیمه را ممنوع کرده و مردم را از برکات آن محروم
کند ولی باید دید آیا سازوکار و نظام جایگزین دیگری وجود ندارد که بدون شرور نظام
فعلی برکات آن را داشته باشد. آیا نمی شود به جای قبول قوانین کنوانسیون های بین
المللی مبارزه با پول شویی و تروریسم و امثال آن که زیر اسماء و عناوین زیبا دنبال
اهداف شومی هستند خود فقها نظام ها و پروتکل های جدیدی بنویسند که برکات آنها
را داشته و قابل سوء استفاده نباشد.

باید فقه شیعه از حالت ذره بینی و جزء نگرانه بیرون آید و نگاه های منظومه ای و کلان
نگر که لازمه ی یک فقه اجتماعی هستند جایگزین فقه فردگرایانه ی فعلی شوند. دوران
تمرکز روی یک تک روایت و فتوی دادن تنها بر اساس آن بدون لحاظ شرایط تمدنی
و نظامات اجتماعی سپری شده است و باید در این دوره بر مبنای منظومه ی موضوعی
قرآنی و روایی فتوی داد.

در بحثهای فقها از بیمه، جای این بحث خالی است که انگیزه ی یک شرکت بیمه از بیمه
کردن افراد چیست؟ اگر انگیزه سودجویی است که طبعاً ریسک بسیار بالای شرکت های
بیمه و احتمال فراوان ورشکستگی چه توجیهی دارد؟ آیا شرکت های بیمه ای توکل ویژه

^{۲۶} المنهج الرجالی و العمل الرائد فی الموسوعة الرجالية لسيد الطائفة آية الله العظمى البروجردی (قدس سره) صفحه ۴۷

ای به خداوند دارند که نمی ترسند بلایی نازل شود و ورشکست شوند؟ آیا اصولاً تاسیس شرکت بیمه با این ریسک بالا عقلایی است؟

حق این است که یا باید کسی کامل روی بیمه و منشا و مصیر آن مسلط باشد تا بتواند در مورد آن فتوی دهد یا این که اصلاً ورود نکند و گرنه بدون علم کافی ورود کردن خسارت بار می آورد کما اینکه در مورد مشروطه و تحدید نسل و تراریخته و ... خسارت به بار آمد.

امکان تطبیق، تفاوت ها و اشتراکات:

با توجه به آنچه گفته شد به دلیل نبود موضع برابر در بیمه های فعلی امکان تطبیق آن با ضمان عاقله و جریره وجود ندارد. اما همان گونه که گذشت برخی کشورهای اسلامی برای حل این نقیصه بیمه های تعاونی و تکافلی را پیشنهاد داده اند و حتی در برخی کشورها مانند پاکستان تنها این بیمه مجاز است.

بیمه و قمار

چرا قمار حرام است؟ مگر در قمار تراضی نیست؟ چرا هست. مگر در قمار یک گردش ملی مشخص و معین وجود ندارد؟ چرا وجود دارد. به واقع چرا قمار حرام است. آیا جز این است که قمار یک گردش مالی باطل است که در آن هیچ ارزش افزوده ای تولید نمی شود و اسلام گردش مالی را تنها همراه با ارزش افزوده مطلوب صحیح می داند به تعبیر حضرت امام راحل بزرگوار و مرحوم آیت الله حائری شیرازی در اسلام پول کار نمی کند. حتی در هبه و هدیه و عطیه و ... هم ارزش افزوده ای به نام افزایش محبت و

دوستی و مهرورزی وجود دارد در حالی که در قمار صرفاً افزایش ارزش افزوده‌ی منفی
کینه‌ورزی و بدبختی و ورشکستگی به وجود می‌آید. جز این است که قمار موجب
افزایش دشمنی و عداوت می‌شود.

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ
اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ (المائدة ۹۱)

آیا بیمه ارزش افزوده‌ای برای جامعه به همراه دارد؟ ممکن است گفته شود که بله. امنیت
خاطر و پشتیبانی و حمایت در شرایط مصیبت با بیمه برای افراد مهیا می‌شود و این
خود یک ارزش افزوده برای جامعه است. جامعه‌ای که خوف و هراس کمتری در
دل‌هایشان باشد از آرامش و آسایش بیشتری برخوردارند. پاسخ این است که آیا در اسلام
راه جایگزین بهتری برای تامین این آرامش قرار داده نشده است. مگر نه این که ضمان
عاقله و صدقات حکومتی و وجوب تامین از کار افتادگان از طرف حکومت خود بهترین
راهکار برای تامین این آرامش است. در کنار آن پیوند ملت با امام و حکومت و پیوند
ارحام با یکدیگر نیز تقویت می‌شود. آیا بیمه‌های غیر حکومتی پایه‌های حکومت را
تضعیف نمی‌کند؟ آیا مهر و محبت مردم به حکومت‌ها را کم نمی‌کند؟ آیا مهرورزی و
دلگرمی مردم به اقوام و ارحام را کم نمی‌کند؟ آیا با رواج بیمه نظام واجب النفقگی
اسلامی و ضمان عاقله‌ی ارحامی و پیوستگی و همبستگی ارحامی و عشیرگی تضعیف
نمی‌شود و به فروپاشی نظام ارحام و خانواده منجر نمی‌شود؟

جمع بندی:

متأسفانه نظام جامع اقتصاد اسلامی به صورت یک منظومه و سیستم یکپارچه هنوز طرح ریزی و استنباط نشده است که همین تقیصه باعث شده است روز به روز نفوذ اقتصاد غربی به جوامع اسلامی بیشتر شود و گر نه کیست که نداند که بیمه و بانک دو رکن اقتصاد غرب برای در دست گرفتن خوف و رجای جامعه هستند. امروزه صدای فروریختن اقتصاد غربی به وضوح به گوش می رسد. در هر حال بیمه، گرچه دارای فوائد و برکاتی است و مانند قمار و دزدی و اغواء و کلاهبرداری اقتصادی نیست و طرفین هر یک به منافع می رسند اما با توجه به وجود سازوکارهای برتری که در اسلام به جای بیمه تدارک دیده شده است و رشد بیمه موجب تضعیف این سازوکارهاست ترویج بیمه در جوامع اسلامی مطلوب نیست.

منابع:

کتب

۱. ما وراء الفقه، شهید سید محمد صدر، دار الأضواء للطباعة و النشر و التوزيع

۱۴۲۰ هـ.ق، چاپ اول، بیروت - لبنان

۲. الخلاف، طوسی، محمد بن حسن، نشر دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه

مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۰۷ هـ.ق، چاپ اول، قم

۳. احکام بیمه و تامین اجتماعی، مرتضی دایی چینی، نشر معروف، ۱۳۹۵ ه. ش.

چاپ اول، قم

۴. بیمه از دیدگاه شریعت اسلام، سالم افسری، نشر کردستان، ۱۳۹۰ چاپ اول،

سنندج

۵. المنهج الرجالی و العمل الرائد فی الموسوعة الرجالية لسيد الطائفة آية الله العظمی

البروجردی (قدس سره)، محمد رضا حسینی جلالی، بوستان کتاب (انتشارات

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، قم - ایران

مقالات

۱. تامین آیت الله سید محسن خرازی، مجله فقه أهل البيت عليهم السلام (بالعربیة)،

ج ۱۷

۲. بررسی بیمه اسلامی، سازوکار و آثار بیمه‌ی تکافل اسلامی در شهر، شهاب

متین، محمد طاهر احمدی شادمهری، مهدی قائمی اصل، سایت دانشگاه

فردوسی

<https://profdoc.um.ac.ir/paper-abstract-1039524.html>

۳. بررسی مشروعیت نظام تکافلی در مقایسه با نظام بیمه ای مرسوم، نوشته احمد

ناطق گلستان و رضا عباسپور، فصل نامه تخصصی فقه و تاریخ تمدن، سال

هشتم، شماره ۳۱ بهار ۹۱

۴. بررسی وضعیت تکافل در کشور مصر نوشته رامین رشیدی، مجله تازه های

جهان بیمه، شماره ۱۵۴،